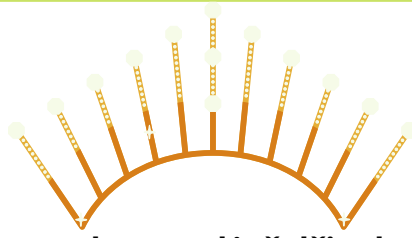

3.1 Mitas ar pasaka?

Perskaitykite tekstą apie pasakos „Eglė žalčių karalienė“ mitiškumą ir atlikite užduotį.

„Eglė žalčių karalienė“ atitrūksta nuo elementarios sandaros taisyklių. Manoma, kad tai dėl to, jog ši pasaka išlaikė glaudesnį ryšį su mitais, senaisiais tikėjimais ir papročiais. Norbertas Vėlius sakė, jog šis liaudies kultūros kūrinys yra tapęs savotišku lietuvių tautosakos grožio ir vertės idealu.

Mitiški ir pasakos veikėjai: nuolat žaliuojanti Eglė, kurios žalumas kartais dar specialiai pabrėžiamas, ir kadaise lietuvių garbintas Žaltys – magiška šio žodžio ir vardo galia, nes priklauso tai pačiai žodžių grupei, kaip ir žalias, želti.

Kadangi vienas iš pagrindinių pasakos veikėjų susijęs su egle, o kitas – su žalčiu, tai, norint suprasti pirmąją pasakos prasmę, reikia prisiminti, kokį vaidmenį abu šie objektai vaidino senojoje lietuvių mitinėje pasaulėjautoje.

Žalčio mitiškumas akivaizdus. Žalčių garbinimas Lietuvoje ir kituose baltų kraštuose minimas daugelyje senųjų šaltinių. Jeronimas Prahieškis teigia, kad viena lietuvių giminė, pas kurią jis atvykęs 1431 m., garbinusi žalčius, kuriems gryčios kertėje ant šieno buvo duodama maisto ir aukojama. Žalčiai dažniausiai buvo siejami su žemės vaisingumu, derlingumu, su žmonių laime ir gerove. Ir vėlesniuose lietuvių liaudies tikėjimuose bei tautosakoje žalčiai laikomi šventais gyvūnais, namų, kuriuose jie gyvena, ir atskirų asmenų globėjais, požemio turtų saugotojais, teisingumo vykdytojais, nemirtingais, nuolat atsinaujinančiais padarais, susijusiais su žemės, žmonių ir gyvulių vaisingumu, su požemiu ir mirusiaisiais.

Eglės mitiškumas XIX–XX a. folklorinėje tradicijoje blankesnis negu žalčio, ir vis dėlto šio medžio svarbą senojoje pasaulėjautoje dar rodo daugelis liaudies papročių, tikėjimų ir tautosakos kūrinių. Kaip amžinai žaliuojantis, žemės vegetatyvines jėgas parodantis ir simbolizuojantis medis, eglė buvo naudojama beveik visose svarbiausiose šeimos ir kalendorinėse šventėse. Per vestuves eglės buvo statomos prie „vestuvių vartų“, eglėšakėmis barstomi takai ir kambariai, iš eglės ar eglės viršūnės daromas „vestuvių sodas“. Takai bei kambariai eglėšakėmis barstomi ir per laidotuves, o mirusieji vežami eglėmis papuoštuose vežimuose, vainikai mirusiesiems irgi pinami iš eglės šakų. Daugelyje Europos kraštų, o vėliau ir Lietuvoje, puošiamos Kalėdų arba Naujųjų metų eglutės.

Kaip matome, tiek žaltys, tiek eglė lietuvių mitinėje pasaulėjautoje turi daug bendrų bruožų: abu jie susiję su vaisingumu, derlingumu, vitalinėmis galiomis, gyvenimu ir mirtimi. Tik eglė gal kiek labiau siejasi su žemės gyvybinėmis galiomis, augalais, o žaltys – su gyvuliu, žmonių vaisingumu, požemiu ir mirusiaisiais.

Žalčio užkapojimas, kai dar gyva mitinė vaizduotė, – tai baisi šventvagystė, lemianti niūrią pasakos pabaigą. Be to, seniesiems tikėjimams artimas glaudus žmonių ir medžių ryšys – gedinti Eglė vaikus paverčia medžiais ir pati virsta medžiu.

3.1 Mitas ar pasaka?

Yra bandymų šią pasaką aiškinti kitaip – kaip senųjų vestuvinių papročių aidą: jaunosios artimieji į jaunikį ir jo giminę žiūri nepatikliai, kaip į svetimus, priešiškus žmones, atimančius iš jų mergaitę. Priešinga pati tos giminės prigimtis: išėjęs į krantą jaunikis yra žaltys, nors savoje erdvėje, marių dugne, – dailus jaunikaitis.

Pabaigoje nėra įprasto stebuklinei pasakai teisingo atlygio. Galima svarstyti, kodėl Eglė nubaudžia ne tik dukrą, išdavusią tėvo vardą. Juk Žilvinas nenorom, tarsi nujausdamas nelaimę, išleido žmoną su vaikais aplankyti giminės. Matyt, todėl Eglė ir prisiėmė kaltę dėl jo žūties.

Pasaka „Eglė žalčių karalienė“ tyrinėtojams kelia daug klausimų. Vienas iš jų – kokie vyro ir moters vaidmenys tradicinėje bendruomenėje? Eglės paveikslas svarbus lietuvių kultūroje, nes padeda suprasti moters vaidmens pokytį ištekėjus ir tapus motina. Pagal jos motyvus kuriamos poemos, dramos, apysakos, operos ir baletai, skulptūra, estampai, knygų iliustracijos.

Pagal Norbertą Vėlių „Pasakos Eglė žalčių karalienė mitiškumas“

Ką reiškia šie žodžiai?

metamorfozė

gryčia (gryčios kertė)

vaisingumas

derlingumas

pasaulėjauta

vegetatyvinė jėga

vitalinė galia

estampas

Gal radote daugiau žodžių, kuriuos reikėtų pasiaiškinti?

